

8.11.2018

Eduskunta
SiV@eduskunta.fi

Asia: HE 171/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Opintotukeen oppimateriaalilisä

OAJ kiittää mahdollisuudesta lausua esityksestä opintotukilain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan, että lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen alle 20-vuotias pienituloisen perheen opiskelija olisi oikeutettu oppimateriaalilisään, jonka määrä olisi 46,80 euroa kuukaudessa.

OAJ pitää tärkeänä, ettei kenenkään nuoren opintojen suorittaminen vaarannu oppimateriaalien kustannusten tai muiden toimeentuloon liittyvien kysymysten johdosta. Lähtökohtana pitää olla, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon ja siksi tutkinnon suorittamisesta pitäisi tehdä velvoittavaa ja opiskelijalle maksutonta. Vain turvaamalla toisen asteen tutkinto jokaiselle nuorelle voidaan edistää heidän taloudellista asemaa ja turvaa pitkällä aikavälillä ja kestävällä tavalla. Osana oppivelvollisuuden pidentämistä tulee ratkaista, kuinka kaikille maksuttomat oppimateriaalit saataisiin siten, että niiden kustannukset pysyvät kohtuullisina, materiaalit laadukkaina ja ne eivät vähentäisi opettajien aikaa varsinaisilta työtehtäviltä.

Opiskelijan oikeudet eri tukimuotoihin ovat varsin kirjavina

Nykyinen tilanne, jossa nuori tai nuoren huoltajat voi saada täydentävää toimeentulotukea kunnalta opiskelusta aiheutuviin kuluihin, ei kohtele nuoria tasavertaisesti. Kuntien päätöksissä on suuria eroja ja lisäksi tieto oikeudesta tukeen ei välttämättä tavoita nuorta.

Myöskään tilanne, jossa 16, 17 ja 18-vuotiailla nuorilla, jotka käytännössä katsoen ovat täysin samanlaisessa tilanteessa opintojensa ja elämäntilanteensa suhteen, muodostuu oikeus erilaisiin tukiin jokaisella eri tavalla, ei ole tarkoituksenmukainen. Kolmivuotisten toisen asteen opintojen aikana nuoren oikeus opintotukeen tai muihin etuuksiin muuttuu jokaisen syntymäpäivän kohdalla.

16-vuotias nuori ei voi saada opintorahaa ja opintolainaa vain silloin, jos nuori asuu itsenäisesti ja vanhempien tulot ovat matalat. Nuoresta maksetaan vanhemmille lapsilisää. 17-vuotias voi saada opintorahaa ja opintolainaa riippuen vanhempien tuloista, mutta lapsilisää ei enää makseta. 18-vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva voi saada hieman korkeampaa opintorahaa kuin 17-vuotias, eivätkä vanhempien tulot vaikuta tähän. Opintolainaa voi saada myös suurempia summia eikä sen saantiin vaikuta opintorahan nostaminen.

8.11.2018

Näkemyksemme mukaan oppimateriaalilisä vahvistaa nuorten oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun opiskelun kulujen kattamisessa, kun tuen saanti pohjautuu puhtaasti tuloihin eikä riipu asuinkunnasta, niin kuin täydentävässä toimeentulotuessa. Valitettavasti opintotuen ja muiden etuuskien muodostumisen kokonaisuutta tämä ei kuitenkaan selkeytä, vaan jopa lisää siihen muuttuvia elementtejä. Nuoren kannalta olisi tärkeää, että tukimuodot olisivat ymmärrettäviä.

Opiskeluaikaiset kulut ovat suurimpia opintojen alussa

OPH arvioi vuoden 2018 alussa opiskelun kustannuksista toisella asteella. Alasta riippuen kulut voivat vaihdella muutamasta sadasta eurosta muutamiin tuhansiin. Ongelmallista nuoren kannalta on, että opiskelun aiheuttamat kustannukset eivät useinkaan ole tiedossa nuorelle tai hänen vanhemmilleen siinä vaiheessa, kun hän hakee tai ottaa vastaan opiskelupaikan. Tämä siitäkkin huolimatta, että ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö tähän velvoittaa. Lisäksi on paljon ala- ja oppilaitoskohtaisia eroja siinä, kuinka paljon materiaaleista on saatavilla esimerkiksi lainaksi oppilaitokselta tai kirjastosta. Oppimateriaalilisan keskeinen epätasa-arvoistava elementti on, että osa nuorista voi saada tätä tukea jopa 1000 eurolla enemmän, kuin todellisia kustannuksia muodostuu. Toisilla taas todelliset kustannukset voivat olla moninkertaiset, mutta oikeutta oppimateriaalilisan ei muodostu.

Kuitenkin riippumatta alasta tai oppilaitoksesta kulujen muodostumista yhdistää yksi asia: niistä valtaosa muodostuu opintojen alussa. Tällöin hankitaan opiskeluvälineet läppäreistä kokinkeitsiin ja turvasaappaisiin sekä oppikirjat vähintään ensimmäiselle syksylle. Myöhemminkään kulut eivät jakaudu tasaisiksi eri kuukausille. Tämä pitäisi pystyä ottamaan nykyistä paremmin huomioon oppimateriaalilisässä.

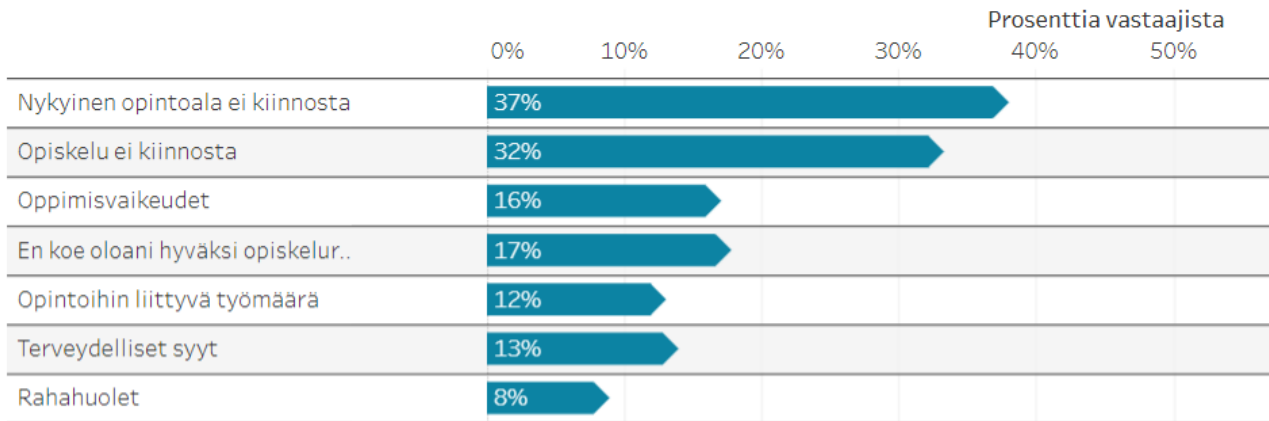
Sivistykselliset oikeudet eivät toteudu tosiasiallisesti ilman opetusta

Lakiesityksen perusteluissa todetaan, että laki edistäisi perustuslain mukaisia sivistyksellisiä oikeuksia yhtäläisiin mahdollisuuksiin saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. OAJ on samaa mieltä, että lakiesitys tätä osaltaan edistää, mutta samalla se vie kehitystä väärään suuntaan. Oikea suunta olisi pohtia tehokkaampia keinoja sille, kuinka jokaiselle nuorelle turvataan oikeus toisen asteen koulutukseen.

Syyt opintojen keskeyttämiseen ovat moninaiset. AMIS 2018 -tutkimuksen vastaajista 84 % on motivoituneita opinnoistaan. 19 % vastaajista kertoo kuitenkin harkinneensa jossain vaiheessa nykyisten opintojensa lopettamista, kun vuonna 2016 vastaava osuus oli 11 %. Puutteelliset opiskelutaidot, motivaation puute ja hyvinvointiin liittyvät haasteet ovat keskeisimpiä opiskelijoiden itse nimeämiä syitä siihen, miksi harkitsee opintojen keskeyttämistä. Rahahuolet ovat vasta seitsemännellä sijalla.

8.11.2018

Amisbarometri 2017, alle 20-vuotiaat vastaajat

Samaan aikaan opiskelijat kaipaavat enemmän opetusta. Amisbarometristä selviää, että opiskelijat ovat aiempaa tyytymättömiä nimenomaan opettajan antaman, omaa opiskelualaa koskevan opetuksen määrään. Kun vielä vuonna 2015 opettajan antaman opetuksen määrään oli tyytymättömiä noin 20 %, nyt v. 2017 tyytymättömiä on jo 34 %. Samalla kun opiskelijoita tuetaan taloudellisesti opintojen suorittamiseen, tulisi pystyä ratkaisemaan, kuinka opetuksen, opiskelijan saaman tuen ja ohjauksen määrä saadaan kaikkialla riittäväksi siten, että jokainen saa kykijensä ja tarpeidensa mukaista koulutusta ja tosiasialliset oikeudet koulutukseen ja sivistykseen toteutuvat.

OAJ katsoo, että opiskelun maksuttomuutta tulisi edistää käsikädessä oppivelvollisuuden pidentämisen kanssa. Oppivelvollisuuden pidentäminen velvoittaisi myös koulutuksen järjestäjät huolehtimaan, että jokainen nuori selviytyy opinnoistaan ja saa tarvittavan tuen. Opiskelu tulisi järjestää siten, ettei se aiheuta nuorelle kustannuksia. OAJ tukee monien taloustieteilijöiden näkemystä siitä (linkki talouspolitiikan arviointineuvoston rapsaan), että täsmätoimet eivät ole riittäviä eivätkä välttämättä kohdennu lainkaan oikein tilanteessa, jossa pyritään edistämään nuorten toisen asteen tutkinnon suorittamista. Oppivelvollisuuden pidentämiselle on vahva tutkimuspohja.

Vaihtoehtoja korvata opiskelukustannuksia on

Ministeriö on arvioinut, että vaihtoehtoinen keino pienentää oppimateriaali-kustannuksia olisi kattaa kulut koulutuksen järjestäjille maksettavilla valtionosuuksilla. Ministeriön arvioin mukaan tämä kustantaisi 85 milj. euroa vuodessa lukioden osalta. Ammatillisen koulutuksen maksuttomuuden kustannukset olisivat arviolta 65—20 milj. euroa riippuen siitä, keille kaikki raha kohdentuisi.

OAJ näkee myös muita vaihtoehtoja edetä kohti maksuttomuutta siten, että kustannukset eivät nousisi näin suuriksi.

8.11.2018

Oppimateriaalien hankinta, huolto ja lainaaminen voitaisiin tuoda kirjastojen tehtäväksi samaan tapaan kuin korkea-asteella nyt jo on. Tämä lisäisi materiaalien yhteiskäyttöä ja alentaisi kustannuksia. Koulutuksen järjestäjille tulisi säätää velvoite hankkia paperisia ja sähköisiä kirjoja joko omiin oppilaitoskirjastoihin tai kaupungin kirjastoihin lainattavaksi jakson pituisiksi laina-ajoiksi siinä määrin, että opiskelun maksuttomuus voidaan turvata. Lisäksi järjestäjien olisi hankittava opiskeluvälineitä ja -laitteita esimerkiksi kirjastoihin lainattavaksi leasing-sopimuksella opintojen ajaksi. Opiskelijalla tulisi olla mahdollisuus lunastaa materiaalit opintojen päätyttyä.

OAJ on lisäksi ehdottanut, että OPH koordinoisi tai tukisi sellaisen yhteisen oppimateriaalilustan perustamista, mihin yksittäiset opettajat, koulutuksen järjestäjät tai kustantajat voisivat jakaa tekemiään opetusmateriaaleja ja kurssisuunnitelmia. Lähtökohtana tulee olla, että oppimateriaalien valmistamisesta tehdään aina sopimus ja siitä maksetaan korvaus. Käyttölisenssit pitäisi myydä suoraan oppilaitoksille tai koulutuksen järjestäjille, ei yksittäisille opiskelijoille tai opettajille. Käyttöliittymän pitää olla sen kaltainen, että sieltä on saatavilla valmiita oppimateriaalia, mikä ei edellytä työlästä materiaalin etsimistä, valitsemista ja editoimista opettajalta. Opettajan pedagoginen vapaus oppimateriaalin valinnassa ja opetusmenetelmissä pitää turvata.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Nina Lahtinen
koulutusasiainpäällikkö

Suvi Pulkkinen
koulutuspoliittinen asiantuntija